

Espai de lectura

Aurelio Martí Bataller

Internacionalisme o socialisme? Socialisme i nació als territoris de llengua catalana (1931-1936)

Catarroja: Afers, 2018

A ningú no se li escapa el reiterat crit a la germanor internacionalista utilitzada de manera atemporal per deslegitimitzar els nacionalismes no estatals d'Espanya fins avui. Entre d'altres, un dels casos més recents, el del conegut escriptor Javier Cercas, que, recentment, publicava un article (“El nacionalisme y la izquierda”, a *El País*, 21.IV.2019), en què

es preguntava com era possible que l'esquerra espanyola s'hagués oblidat que l'essència de l'esquerra era l'internacionalisme i que la mateixa esquerra espanyola havia estat massa tolerant amb els nacionalismes subestatals pel seu passat antifranquista. En canvi, Cercas considerava que tot nacionalisme, per definició, no havia de ser de dreta i amb això negava —afegim nosaltres— el dret de les minories nacionals a l'autodeterminació, que, tot i ser a la base de la carta de l'ONU, es troba des de fa temps en hores baixes en la intel·lectualitat espanyola. Durant l'octubre calent del 2017, Nicolás Sartorius, president de la Fundación Alternativas, arribà a escriure al mateix periòdic

(24.XI.017), que “en ausencia de colonialismo y dentro de un país de la Unión Europea, el derecho a la autodeterminación es una reivindicación reaccionaria, incluso involucionista, impropia de partidos o sindicatos progresistas”.

Però tornant a Cercas i al 2019, el conegut escriptor no dubtava a ridiculitzar el nacionalisme català per denunciar Felipe González com a nacionalista espanyol i acusava el mateix moviment de ressuscitar el nacionalisme representat per Vox, o, per dir-ho com el conegut escriptor: “Durante años, mientras socavaban en secreto el Estado democrático, preparándose para asaltarlo, los nacionalistas catalanes sostuvieron que Felipe González, digamos, también era un nacionalista, solo que español. ¿Un nacionalista español? Quiera el cielo que no tengamos que enterarnos todos otra vez de lo que es el nacionalismo español en el poder, ahora que el nacionalismo catalán lo ha resucitado con el nombre de Vox.”

Contràriament al que escriu l'autor de *Soldados de Salamina*, els socialistes, tant a Espanya com a tot el món, no han estat innocus internacionalistes, sinó que a tot arreu han participat en els processos moderns de nacionalització defensants, per activa o per passiva, unes polítiques que acaben ajudant a la posada en pràctica d'aquests processos nacionalitzadors. És precisament en aquest context

que els estudis d'Aurelio Martí Bataller ofereixen un immillorable terreny de reflexió que va més enllà de l'acadèmic i tenen unes connotacions cíviqes d'innegable actualitat.

Martí es va doctorar a la Universitat de València el 2015 amb una tesi sobre el discurs identitari del PSOE durant la Segona República. El seu treball va ser publicat el 2017 pel Centro de Estudios Políticos Constitucionales. L'obra que analitzem ara —*Internacionalisme o socialisme? Socialisme i nació als territoris de llengua catalana (1931-1936)* (Catarroja: Afers, 2018)— aprofundeix, precisament, en l'estudi del discurs identitari del PSOE al País Valencià, les Illes Balears i Catalunya, amb una anàlisi rigorosa que s'emmarca en la prolifera escola valenciana dedicada als estudis sobre identitats i nacionalismes encapçalada per Ferran Archilés. Cal remarcar que aquesta escola es beneficia de la immensa labor de l'editorial Afers, que, a part de publicar tesis doctorals i treballs de recerca històrica de l'àmbit lingüístic català, com el treball d'Aurelio Martí, va impulsar també la prestigiosa col·lecció d'“El Món de les Nacions”, coeditada amb les Publicacions de la Universitat de València. “El Món de les Nacions” és una de les col·leccions més prestigioses i actualitzades sobre els més importants estudis i corrents historiogràfics que analitzen l'evolució de la recerca sobre nacionalismes.

Internacionalisme o socialisme? Socialisme i nació als territoris de llengua catalana (1931-1936), com dèiem, és una aportació d'una gran vàlua perquè l'autor analitza d'una manera detallada tota una sèrie de capçaleres socialistes, algunes de gens utilitzades per la historiografia, per reconstruir els discursos identitaris del socialisme en l'àmbit espanyol i en el de les terres de parla catalana. El treball de Martí es materialitza així en quatre capítols dedicats respectivament a estudiar les relacions entre nacionalisme i socialisme espanyol (el primer); el socialisme valencià i la seva relació amb la identitat espanyola i la valenciana (el segon); el socialisme i la identitat nacional a Catalunya (el tercer); el socialisme a les Illes Balears (el quart) i finalment unes conclusions sobre les identitats heterogènies en el context territorial de llengua catalana.

En el primer capítol, l'autor de l'estudi deixa clar que "la interacció entre l'obrerisme marxista i la nació no suposava necessàriament un joc d'exclusions, sinó que va ser comuna la seva combinació en diferents graus i moments històrics" i recorda que tampoc l'anarquisme no s'escapà de la "conjugació entre obrerisme i nacionalisme" (p. 24). Des d'aquesta perspectiva analitza les trajectòries de la socialdemocràcia alemanya, del socialisme reformista a l'Imperi austrohongarès o la trajectòria del socialisme francès, entre d'altres. Martí subratlla que l'actuació del socialisme

espanyol fou homologable a la dels altres partits europeus, que en diferents moments formaren part de les coalicions governamentals i d'aliances amb sectors republicans democràtics i burgesos; tant, que en la dècada de 1930, "el PSOE va esdevenir, juntament amb els noruecs i els suecs, un dels partits socialistes amb major experiència de participació directa en governs sota el sistema capitalista" (p. 34).

Aquesta praxi de poder s'acompanyà de "l'acceptació de la nació com un ens necessari en l'evolució humana, un fenomen pràcticament natural i un element digne d'estima i defensa" (p. 34). O, per dir-ho d'una altra manera, "l'internacionalisme esdevingué un element propi dels discursos de la nació enarborats pel socialisme, una via d'inserció de la classe en el marc nacional i d'adhesió a aquesta d'una manera coherent dins de la cultura socialista" (p. 37). Res més clar que el cas del socialisme francès com a paradigma d'aquest suport cap a la defensa de la pàtria, que portà els seguidors de Guesde a la "unió sagrada" amb els partits burgesos francesos durant la Primera Guerra Mundial amb l'argument que davant de l'agressió era "un deure socialista" col·laborar amb la classe dirigent liberal per "conservar la nació", "marc indispensable per a l'acció obrera d'avui i la condició de l'internacionalisme de demà" (p. 43).

En aquest marc, Martí situa en les generacions que entren en el PSOE després del 1910 aquell recanvi generacional que incorporarà la defensa de la nació espanyola en el seu discurs polític. Tot i això, aquests intel·lectuals foren incapaços d'elaborar una teoria pròpia sobre el fet nacional i construïren un relat essencialista amb referents històrics constants a Castella. Es divulgà, aleshores, una història d'Espanya en clau de lluita popular contra l'absolutisme dels reis i l'obscurantisme de l'Església, en sintonia amb les cultures polítiques del liberalisme i del republicanisme espanyol del segle XIX. Gràcies a aquestes lectures, el PSOE podia presentar-se com la vertadera aposta regeneracionista al començament de la Segona República, l'assoliment de la qual havia representat aquella regeneració, entesa com "una condició prèvia per a l'arribada del socialisme, que, com a organització social futura, s'inseria en la història espanyola i, com a moviment, adquiria una tonalitat igualment patriòtica" (p. 87).

En l'àmbit valencià, Martí ressegueix aleshores la construcció del discurs identitari analitzant premsa periòdica com *Mundo Obrero*, *El Obrero*, *El Popular*, *República Social*, *Reflejos*, *Orientación Social*, entre d'altres. Les conclusions el porten a evidenciar la perfecta sintonia del socialisme valencià amb l'espanyol, amb gairebé una total absència de

temàtica històrica valenciana, així com la nul·la presència de la llengua valenciana que fins i tot motivà una resistència que es promocionés quan ho intentaren els ajuntaments de València o Alacant. De la mateixa manera, l'aposta autonomista del PSOE valencià fou circumstancial i no dubtà a deixar-la de banda per centrar-se a criticar la dreta regional autonomista. Analitzant el cas català, l'autor del treball ressegueix les vicissituds dels correligionaris catalans del PSOE que també, com els valencians, feren un seguidisme estricte a les directives del partit. Cal remarcar que, tal com recorda l'autor del llibre, el PSOE "representava a Catalunya una força minoritària" (p. 210). Més que minoritària era quelcom d'irrisori, si ho contrastem amb els resultats electorals: en les eleccions constituents del 28 de juny de 1931, el PSOE treia el 0,66% dels vots a Barcelona ciutat (M. Vilanova, *Atles electorals de la Segona República a Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2006, p. 61). De tota manera, volem insistir en l'aportació valuosa d'Aurelio Martí en rescatar també, en aquest cas, les veus i opinions d'un sector del socialisme català que s'expressava mitjançant capçaleres com *Cataluña Obrera*, *La Emancipación*, *La Tribuna Socialista*, *Justicia Social* o *La Internacional*, o un exemplar aïllat del portaveu dels socialistes lleidatans *Evolución*, entre d'altres. Els seguidors catalans

del PSOE actuaren en funció de la conjuntura i hagueren de conviure amb la important presència del catalanisme en la vida pública del Principat. Respecte a l'ús de les llengües, malgrat una certa tolerància amb el català, el seu plantejament era que les llengües regionals introduïen problemes burocràtics i educatius, i defensava l'única oficialitat del castellà. Entre d'altres, Albandoz Serrantes deixava clar que “las lenguas regionales españolas” havien de quedar-se en literatures “para dentro de casa”: “pero que se quiera elevar su rango y colocarlas en la oficialidad obligatoria de toda la nación, no es ni admisible ni conveniente” (p. 264). En el cas de les Illes Balears, un cop més l'estudi demostra que el socialisme local assumí la identitat nacional espanyola, i com a tal Martí la rastreja analitzant *El Obrero Balear* o *Justicia Social*, principalment. També es remarca que, davant el feble autonomisme del socialisme mallorquí, els correligionaris de Menorca se situaren en posicions obertament anticatalanistes i partidàries de l'espanyolitat de Menorca

per desmarcar-se dels mallorquins. De tota manera, tot el socialisme insular rebutjà reivindicar elements propis com la llengua o altres manifestacions culturals, “atès que podien comportar un qüestionament de la base amb què s'identificava la nació espanyola” (p. 365).

El llibre de Martí sobre l'actuació dels socialistes en els territoris de parla catalana és una lectura obligada per entendre les diferents maneres com escriptors, intel·lectuals i activistes del PSOE, tot i reivindicar la germanor entre pobles i l'internacionalisme, han defensat força sovint els trets identitaris de la comunitat nacional majoritària, tot i acceptar en línia teòrica la possibilitat de les autonomies regionals. Tot i això, a l'hora de la veritat, els socialistes van col·laborar a difondre una identitat nacional espanyola unitària i ben poc tolerant amb les cultures locals, acceptades com a folklorismes, però sospitoses de minar la unitat nacional.

GIOVANNI C. CATTINI